„Jednat rychle, nepoškozovat zbytečně zboží, poničení otroka se totiž trestalo srážkami z platu," popisuje dobovou praxi Wilfried N'Sondé. Foto: ČTK

Mocní a pokoření

Nad románem Jeden oceán, dvě moře, tři kontinenty

Nikola Benčová

Francouzský spisovatel s konžskými kořeny Wilfried N'Sondé působí v literatuře už bezmála dvacet let a získal řadu prestižních literárních cen. Teprve nyní se ale s jeho dílem můžou seznámit i čeští čtenáři. Autorův nejoceňovanější román *Jeden oceán, dvě moře, tři kontinenty* vydalo v překladu Tomáše Havla nakladatelství Maraton.

To před několika lety slavilo úspěch už s českým vydáním románu nestorky francouzsky psané dekolonizační literatury Maryse Condéové *Já Tituba, černá čarodějnice ze Salemu*. Nyní tedy nabízí i myšlenky dalšího pronikavého spisovatele, který podobně jako Condéová rekonstruuje příběh otrokářství a zámořského obchodu s lidmi v 16. a 17. století.

Ve svižně psané a jazykově bohaté próze autor rozvíjí monolog historicky doložené postavy Antonia Emanuela Nsaku Ne Vundy. Ten se na konci 16. století stal vysvěceným knězem v pralese království Bakongu (ležícího přibližně v oblasti dnešní Angoly), aby pak podnikl jako první Afričan do té doby nepředstavitelnou zámořskou cestu z luandského přístavu nejprve k břehům Brazílie a poté až do Říma. Byl totiž jmenován prvním velvyslancem svého království u papeže Klementa VIII.

Existenci postavy připomínají nejen dobové prameny, ale také mramorová busta, zpodobňující ho v tradičním africkém oděvu, umístěná v baptisteriu boční kaple kostela Santa Maria Maggiore v Římě, kde byl Ne Vunda roku 1608 pochován.

Hony na lidi

Kněz v příběhu prožívá své první duchovní působení v rodné vesnici, kde se dozvídá o historii vlastní země, zvycích a původních náboženských představách, které se harmonicky prolínají s katolickou vírou přivezenou Evropany.

Poté cestuje do města Luanda za králem Álvarem II., který ho pověří diplomatickou misí. Ne Vunda, idealista zvyklý na vzájemnost vlastní komunity, hlubokou víru, spolupráci a citlivost ve své vesnici, ale velmi záhy zjistí, že jeho cesta do Evropy se odehraje na otrokářské lodi plné jeho bratrů a sester, které posádka drží v železech v podpalubí.

Uvědomí si také, že ho král Álvaro zneužil, aby se sám udržel u moci. Kněz se tedy rozhodne, že k papeži dorazí s vlastní přímluvou za ukončení obchodu s otroky a pomůže svým lidem ze zajetí.

Vůbec ale není připravený na to, jaké sadistické zacházení budou jeho spolucestující na lodi prožívat. Čtenář se tak noří hluboko do celé architektury moci bílých lidí nad černými, „civilizovanými" nad „divochy", mocnými nad pokořenými:

> **N'Sondé neviní jen Evropany, zkoumá i to, jak moc k obchodu s lidmi přispěla krutost místních**

„Ani slzy, ani nářek neobložily srdce námořníků, kteří konali svou práci, ti starší přesně a zkušeně, nováčci s útrobami staženými úzkostí. Některým jsem se díval pozorně do očí a v jejich tvrdých pohledech jsem nedokázal zahlédnout známky nějakého citu, který bych znal. V očích dospívajících mladíků se přece jen dala vytušit lítost nebo pochyby, ale i strach ze špatně provedené práce, nebo z rány utržené od žajatkyň, ty se totiž vzpouzely, seč mohly. Tiskl jsem v ruce kříž, zbývala mi jen víra v našeho Všemohoucího a několik modliteb za úlevu duší těch dívek. Říkal jsem si, proč náš Pán těm nešťastnicím, skoro ještě dětem, vyhradil takový osud, a proč já, jeho pokorný služebník, jsem stále tak daleko od míst, kde bych mohl změnit jejich budoucnost? S hrůzou jsem si pomyslel, že na březích veletoku Kongo, u nichž jsem se narodil, místní obchodníci se společníky, kteří přišli zdaleka, připravují další transporty, pokračují ve štvanicích a honech na lidi."

Plakaly a skřípaly zuby

Román je velmi expresivní a naturalistický v popisech utrpení, které unesení lidé museli prožívat. Ukazuje do hloubky efektivitu celého otrokářského systému, který se snaží za každou cenu předejít ztrátám: „Jednat rychle, nepoškozovat zbytečně zboží, poničení otroka se totiž trestalo srážkami z platu." A také odlidštění těch, kteří se na něm v různých vrstvách hierarchie moci podílejí.

Zároveň neviní výlučně Evropany, ale zamýšlí se také nad tím, jak moc k obchodu s lidmi přispěla hamižnost a krutost místních, kteří byli schopni rozprodávat své blízké a krajany a porušili tím původní duchovní pravidla a celistvost svojí země i svých bohů.

Je bolestivé spoluprožívat proces úplné ztráty důstojnosti lidí, kteří byli uneseni na druhou stranu oceánu a prošli si tělesným mučením, znásilňováním, ponižováním, uzavřením v tísnivém prostoru v otřesných podmínkách, smyslovou deprivací a šílenstvím. Ale také zažít alespoň literárně, jak děsivě propracovaná byla logistika převozu těchto lidí – včetně klecí a sítí na palubě určených k tomu, aby zoufalým otrokům bránily vyskočit z lodi, a připravit se tak o život.

A to všechno jen proto, že jejich životy někdo prohlásil za méněcenné. Jak si poznamenal protagonista románu: „Celý incident uzavřela řada surových kopanců do bezvládného těla těžkými botami omotanými hadry, aby se předešlo viditelným poraněním kůže v místě žeber. Další, které přišly na řadu po ní, si už nechaly poslušně a rezignovaně všechno líbit. Jen plakaly a skřípaly zuby. Síla dušeného hněvu a děs v jejich očích mě mrazily v dosud neprobádaných zákoutích srdce."

— Autorka je publicistka